

34. ZNANSTVENI SKUP PAZINSKI MEMORIJAL

U organizaciji Katedre Čakavskog sabora za povijest Istre održan je 34. znanstveni skup Pazinski memorijal posvećen sljedećim temama: 65. godišnjica "Pazinskih odluka", Povijest bilježništva u Istri i Povijest Pazinske Knežije te je predstavljeno djelo Zorana Ladića i Elvise Orbanića *Knjiga labinskog bilježnika Bartolomeja Gervazija* u izdanju Državnog arhiva u Pazinu.

Na početku su se okupljenima obratili Galiano Labinjan, prof. dr. sc. Slavko Krajcar, predsjednik Čakavskog sabora, i Neven Rimanić, gradonačelnik grada Pazina. Svi su se složili s time da je rad pazinske Katedre Čakavskog sabora za povijest Istre veoma važan i za sadašnje i za buduće generacije. Radni dio skupa sastojao se od 10 izlaganja te predstavljanja spomenute knjige. Prvi dio skupa posvećen "Pazinskim odlukama" iz 1943. g. obuhvatio je jedno izlaganje, o povijesti bilježništva u Istri održano je šest referata i o povijesti Pazinske Knežije tri priopćenja.

Izlagao je najprije dr. sc. Mario Mikolić. Predstavio je svoj rad *O odlukama iz 1943.* Smatra da se slavi krivi datum jer odluke nisu donesene 25. nego 26. rujna. U vremenu između donošenja dva proglašenja donesena 13. i 26. rujna 1943. smatra da je 13. rujna važniji datum jer je te odluke donio istarski NOP preko NOO-a spontano; to je autohtoni originalni akt kojim se Istra nametnula ZAVNOH-u. Odluke od 26. rujna diktirao je ZAVNOH. Tog datuma nisu donesene nove odluke, nego je potvrđena ona odluka od 13. rujna. Josip Broz Tito ZAVNOH-u je uputio kritiku zbog donošenja odluke o pridruživanju Istre Hrvatskoj prije zasjedanja AVNOJ-a. Jakov Blažević, izaslanik Partije, bio je s predstavnicima NOP-a 25. rujna na dogovoru o daljnjem razvoju NOP-a u Istri te je postignut kompromis. Sastanak s predstavnicima Talijana održan je 27. rujna, ali o tome nema zapisa.

U suvremenoj hrvatskoj povijesti pokušalo se valorizirati koja je odluka o sjedinjenju s maticom domovinom Hrvatskom i s Jugoslavijom bila više hrvatska, što je apsurdno. Referent se osvrnuo i na fašističke prijetnje i slogane u Istri te je rekao kako komunisti bez NOP-a ne bi mogli ništa i obrnuto. Pavelić nije za Istru mogao ništa napraviti jer je bio Mussolinijev sluga, a da je Istra bila dio NDH, ne bi bila predmet raznih sporazuma, nego bi ostala dio Italije i danas.

Nakon dužega izlaganja dr. Mikolića, slijedio je drugi dio skupa koji je posvećen povijesti bilježništva u Istri. Temu je otvorio mr. sc. Darinko Munić *Hommageom*

Mirku Zjačiću. Taj povjesničar rođen je 1912. g. u Šibeniku, a umro je 1997. g. Bavio se transkripcijom dokumenata od kojih su najznačajniji spisi šibenskog notara iz 1386. i riječkog kancelara u razdoblju 1436. – 1441. g. Smatrao je da je potrebno voditi računa o jeziku dokumenta, posebice o tuđicama. Bio je znanstvenik, osobenjak i erudit; bio je perfekcionista – pisao je rukom, zatim ispravljao, potom tipkao na pisaćem stroju i zatim ponovno ispravljao izrezivanjem i naljepljivanjem papirića. Sve su to vrela trajne vrijednosti.

Dražen Vlahov nastavio je s temom o *bilježnicima glagoljašima u Istri*. Napomenuo je kako su nekada glagoljske isprave bile slabo poznate, ali je danas stanje bolje. Nestajale se za vrijeme ratova, požara, a i zbog krađe. Manjkavost isprava vidi se na primjeru Ivana Kukuljevića Sakcinskog, koji je za svoje djelo *Croatica* iz 1863. pronašao samo dvije isprave¹. Nakon njega Đuro Šurmin pronašao je još samo tri isprave², dok je Rudolf Strohal radio na bratovštinskim knjigama sv. Mikule iz Boljuna, ispravama na glagoljici, tj. *Boljunskoj kronici*. Do napretka u proučavanju došlo je 1950. g. kada je Vjekoslav Štefanić pronašao protokol u kojemu je bilo čak 150 glagoljskih isprava. Vlahov je također tražio po arhivskim fondovima, kancelarijama i drugdje i pronašao do tada niz nepoznatih glagoljskih isprava. Otkrio je i nove bilježnike – to su Toma Bonkunović³, Luka Lovreta⁴ i drugi. Glagoljicom su većinom znali pisati samo popovi⁵, jedino je Ivan Benčić iz Roča bio notar svjetovnjak. Glagoljske isprave u Istri od 16. st. nadalje bile su najčešće oporuke koje su pisali svećenici, ali samo iz nužde. Notarske knjige koje su pisane latinicom vjerojatno su kopije, a originali su bili na glagoljici.

Batelov popis barbanskih i rakljanskih notara (1502. – 1811.) naslov je prezentacije prof. dr. sc. Slavena Bertoše. Mnogi su ga povjesničari proučavali jer je dobar izvor informacija o stanju groblja, crkve i stanovništva. Josip Anton Batel (1827. – 1889.) bio je samouki povjesničar te kancelar, notar i glagoljaš. Proučavao je i prepisivao spise. Bio je suradnik Petra Kandlera i Ivana Kukuljevića Sakcinskog. Izradio je rodoslovlje Petra Stankovića. Njegov popis barbanskih bilježnika napisan je čitko, a imena su kronološki poredana. Bilježnici su većinom bili Mlečani, a ponekad i iz Barbana i okolnih sela⁶. Notari su bili obrazovani, pa je ponekad kraj imena upisana kratica *dr.*

¹ Istarski razvod, Razvod između Kožljaka i Mošćenica.

² Oporuka, razdioba imovine, kupoprodajni ugovor o prodaji sela.

³ Oporuka iz Poreča, 1707. g.

⁴ Dvije isprave na glagoljici: 1791. Štinjan, 1800. Pomer.

⁵ Pop Mikula iz Gologorice, pop Dujam iz Kožljaka, pop Vincenc Frlanić, Juraj Badovinić.

⁶ 12 mjesta iz kojih su domaći – Barban, Labin, Rakalj, Višnjan, Vodnjan...

Izlaganje dr. sc. Zorana Ladića bilo je na temu: *Labinsko društvo u kasnom srednjem i ranom novom vijeku u zrcalu bilježničkih dokumenata Bartolomeja Gervazija*. To je najstarija bilježnička knjiga za Labin s početka 16. stoljeća. Originali se nalaze u Državnom arhivu u Pazinu. Iz velikog broja dokumenata⁷ može se vidjeti društvena struktura labinske komune. Sastavljanje ugovora u to vrijeme bilo je normalno za sve slojeve, a bilo je i jeftinije nego što je danas. Cijenu su regulirale komunalne vlasti ili statuti. Pripadnici labinskih obitelji uzdizali su se svojim radom i zaslugama. Labin je imao i velik broj obrtnika. Domaći su se bavili jednostavnijim obrtom (kožari, krojači...), dok su se strani bavili zahtjevnijim zanimanjima (skulptori, ljekarnici...).

Zanimljivo izlaganje o *Vodnjanskim i pulskim notarima* imao je mr. sc. Vjekoslav Štoković. Ti su notari pokrivali prostor Vodnjana, Galizane, Fažane, Šišana i Pule. U periodu od 1621. do 1821. g. bilo je 35 notara. Oporuke su bile dokumenti koje je bilo najzahtjevnije sastaviti. Kao primjer dao je dvije oporuke, obje iz Peroja (jedino pravoslavno mjesto u Istri). Oporuke su pripadale supružnicima Nikoli i Zvani Draković.

Posljednje izlaganje na temu bilježništva u povijesti Istre bilo je o *Porečkoj notarskoj obitelji Corsini – svakodnevi život i genealogija*, a trebala ga je imati Elena Uljančić-Vekić, ali je bila službeno spriječena, pa ju je u čitanju zamijenila Elena Poropat. Obitelj Corsini došla je u Poreč u 17. stoljeću. "Dala" je tri notara, čije se bilježničke knjige nalaze u Državnom arhivu u Pazinu. Kroz njih su vidljivi čitava bilježnička karijera i društvo Poreča. Krajem 17. st. dužd je Marcantoniju dodijelio titulu "cavaliere" (konjanik). Bio je jedini u Poreču s tom čašću. Družili su se s uglednim obiteljima i povezivali ženidbenim vezama⁸. Posjedovali su posjede u Poreču i okolici – vinograde, maslinike, šume, pašnjake. Obiteljske oporuke također govore o ekonomskom statusu obitelji. Mercantonijevom smrću 1731. g. – nestaje i obitelj Corsini.

Nakon ovog priopćenja uslijedilo je predstavljanje knjige. Na ovogodišnjem Pazinskom memorijalu izloženo je djelo Zorana Ladića i Elvisa Orbanica pod naslovom *Knjiga labinskog bilježnika Bartolomeja Gervazija*. O knjizi su govorili mr. sc. Darinko Munić i autori. Munić je rekao kako je to novo djelo iz notarske problematike prepuno podataka o društvu i stanju u Labinu. Autori su se osvrnuli na rad na knjizi i najavili novi projekt – porečka notarska knjiga iz 15. st. notara Antoniusa de Teodorisa.

Nakon predstavljanja te edicije nastavio se radni dio skupa posvećen povijesti Pazinske Knežije. Tako je mr. sc. Robert Kurelić govorio je o *Izvorima za povijest Pazinske Knežije s naglaskom na Bečki arhiv*. Osnovna odrednica u istraživanju bila je

⁷ Oporuke, ugovori o mirazu, darovnice, ugovori o posvajanju, inventari.

⁸ Grb obitelji Corsini na nadgrobnoj ploči u atriju Eufrazijeve bazilike.

promjena vlasništva nad Pazinskom Knežijom⁹. Velik dio važnih izvora nalazi se u Beču s obzirom na to da je Knežija bila pod vlašću Habsburgovaca. Središnji je arhiv kuće Habsburg Haus, *Hof, und Staats Archiv* u Beču koji je utemeljila Marija Terezija 1749. da se lakše dolazi do isprava. U njemu se nalaze vrela za političku i državnu povijest. Zatim je važan i *Hoch Komora Archiv*. Sve što je imalo veze s novcem prolazilo je kroz komoru i zabilježeno je u arhivu. U arhivima se nalaze i dvije kutije pod nazivom *Mitterburg*, koje obuhvaćaju period 1462. – 1703. g. i sadrže financijske izvještaje, pisma, zahtjeve, darovnice, opise sukoba s Mlečanima, te jedna kutija o Lupoglavu, koja obuhvaća period 1524. – 1578. g. To su sve slabo korišteni izvori, zato je potreban zaseban projekt za Pazinsku Knežiju, tj. sakupljanje svih izvora i njihova integracija.

Mr. sc. Danijela Juričić Čargo izlagala je na temu o *Istri i Hrvatskom Primorju u terezijanskom katastru za Kranjsku*. Taj zemljišni katastar uveden je 1747. g. zbog popisivanja zemljišta. Prijave su se dijelile na rustikalne, dominijalne i obračunske tabele. Kranjska je 1749. g. upravnom reformom podijeljena u tri okruga, tako da je austrijski dio Istre potpao pod Postojnski okrug. Pronađeni su stari dokumenti, katastarski dokumenti, urbari, rustikalne i dominikalne prijave, prijepisi vlasništva. Od druge polovice 17. st. do druge polovice 18. st. građa je na njemačkom jeziku i pisana gotičkim pismom, osim u Pićnu, gdje su zapisi na talijanskom. Dio građe nije sačuvan.

Posljednja izlagateljica bila je Afrodita Široka s temom *O nekim sakralnim predmetima na području Pazinske Knežije*. Govorila je o kaležu iz Draguča¹⁰ te o pokaznicama iz Lindara¹¹, Golgorice¹² i Pićna¹³. Svi su dragocjeni – ne samo kao crkveni predmet, već i djela povijesne, umjetničke vrijednosti.

Nakon toga ostavljeno je vrijeme i za raspravu, ali se nitko nije javio, pa je time skup i završen. Svi referati – u materijalnom ili u usmenom obliku – bit će, po običaju, tiskani u zborniku Katedre – “Pazinski memorijal”.

Dug niz godina glavni mu je urednik bio akademik Petar Strčić, a sada Uredništvo vodi Galiano Labinjan. Od utemeljenja Katedre 1970. g. do danas objavljeno je 25 zbornika “Pazinski memorijal”, a u pripremi je dvobroj 26-27, koji bi uskoro trebao biti tiskan.

Sanja Androić

⁹ Prijelaz Istre iz vlasništva akvilejskih patrijarha pod vlast goričkih knezova.

¹⁰ Crkva sv. Križa, kalež iz 15. st. (sredina), nije označen nikakvim državnim grbom, venecijanska je radionica.

¹¹ Crkva sv. Mohora i Fortunata, pokaznica iz 16. st (početak), venecijanska radionica.

¹² Crkva sv. Petra i Pavla, pokaznica iz 16. st. (1. polovica), venecijanska radionica; grb ima inicijale.

¹³ Nadžupna crkva, pokaznica (ambrozijanska) iz 1530. – 1540.; ima dva žiga.